

16. Büyük Savaşın Gelişi

İkinci duyuru sinemalar, filmler konusunda. Yapılması gereken şekilde yaptığımı düşünüyorum. Erişilebilir olacaklar. Sanırım ilki şu anda erişilebilir. Hangi yurttaki kalıyorsanız odalarınızın özel ortamında onu seyredebilirsiniz. Seyretmenizi rica edeceğim. *Zafer Yolları (Paths of Glory)* gelecek haftanın dersiyle alakalı. Bu ilk film. Çok kısa ve güzel bir film. Kubrick'in ilk filmlerinden İsyancılar hakkında. İsyancılarla ilgili olarak konuşacağım. Lütfen Pazartesi gününe kadar filmi görmüş olun. Tartışma sınıfında nasıl bunu yapacaklarını söyleyebilir misiniz? Ben yaptım ama nasıl yaptığım konusunda emin değilim. Kurulmaları lazım. Yapabileceğiniz başka bir şey, Whitney Beşeri Bilimler Merkezi'ndeki Film Araştırmaları birimine gidip, filmi ödünç alarak orada seyredebilirsiniz veya sanırım alıp dışarıda seyredebilirsiniz. Bilgisayar ekranlarınızda seyredebilirsiniz. Üç tane film var.

İlk film birinci, ikinci film ikinci. Bugün hakikaten uyanık vaziyetteyim. İkinci film, *İradenin Zaferi (Triumph of the Will)*, faşizm dersiyle ilgili seyredeceğiz. Dersten önce mutlaka seyredin. Son film ise bir Louis Malle filmi olan *Görüşmek Üzere Çocuklar (Au Revoir Les Enfants)*; sanırım İngilizce altyazısı olacak. Evet var. Bu da ikincisiyle ve son derse kadar gidiyor. Bu filmleri mutlaka görün. Hiçbirisi uzun değil ve hepsi harika ama harika filmler; eğer Kirk Douglas'ı bir Fransız askeri olarak görmek isterseniz. Bunu yapmak için gerçek dünyaya bir parça ara vermeniz gerekir. Başka duyuru var mı? Olan bitenlere dair bir şey? Tamam.

Bugün, dersin büyük bir kısmı okuduğunuz bölümü tamamlıyor. I. Dünya Savaşı'nın kökenleri biraz kafa karıştırıcı olabilir ama bu konuya tam olarak açıklık getirmek istiyorum ki meseleyi öğrenesiniz. Umarım kitaptaki bölümü okursunuz. Bunun yanında, size Robert Graves'in çok uzun ama çok güzel bir kitabı olan *Bütün Bunlara Veda (Goodbye to All That)*'yı eskiden okutuyorduk. Sonra malum *Batı Cephesinde Yeni bir Şey Yok*; ama bunları çıkardık. Kitaptaki ilgili kısımları okumanız onun için daha önemli hale geliyor. Buna şimdi geleceğim. Bütün terimleri tahtaya yazmıyorum; çünkü çok var. Size göndermişim ama yine de bakmak zor. Benim burada yanımda olan; vatandaşlık haklarından bahsedeceğim zaman; arka plandaki matkap sesleri, hay lanet olası—her neyse, 1908'de canlı doğumlar her 1,000 kişide on üç. Buna birkaç dakika içinde gireceğim. Şimdi başlayalım.

I. Dünya Savaşı—1914'de bir çok insan savaş istiyordu, bunu için Doğu Tren Garı'na gidiyorlar ve “à Berlin, à Berlin” yani “Berlin'e, Berlin'e” diye şarkılar söylüyorlar, ve Berlin'de Hauptbahnhof'da “nach Paris, nach Paris” yani Paris'e, Paris'e diye şarkılar söylüyorlar. Kimse savaşın dört yıl boyunca devam edip milyonlarca insanın ölümüne yol açacağını, dört imparatorluğun sonunu getireceğini, muhtemelen, beşinci imparatorluğun yani İngiliz İmparatorluğu'nun da sona ermesine katkıda bulunacağını ve sömürgelerin ortadan kalkması süreci için bir itici güç olacağını bilmiyordu. Aralık ayına kadar biteceği zannedilen savaşın, Aralık ayında bitmeyeceğini de bilmiyorlardı. Mançurya'daki Rus-Japon savaşını takip eden ve siperlerin neye döndüğünü gören birkaç gazeteci dışında, kimse böyle bir savaş beklemiyordu.

Bugünkü dersin sonunda askeri strateji konusundan bahsedeceğim veya savaş planlarıyla ilgili konuşurken bunu yaparım, zamanımıza, zamanlamaya bağlı olarak, belki de bir sonraki dersin başlarında bununla ilgili konuşuruz. Aslında, bu konu savaşın kökenleri meselesini biraz daha önemli hâle getiriyor. Diplomatik tarih açısından, dünya tarihinde kesinlikle I. Dünya Savaşı'nın diplomatik sebepleri kadar—meşhur, iç içe geçmiş ittifaklar, çöken oyun kartlarından yapılmış ev misali diplomatik ilişkiler, bir sürü malum görüntü—daha fazla incelenmiş başka bir olay yoktur. Savaştan sonra, savaşta bulunmuş bir büyük amcam vardı; büyük büyük amcam. Ben küçükken o yaşlı bir adamdı. 1917'de Fransa'da bulunmuştu. Savaşın sonunda, ben küçükken bana bir şekilde basılmış ve savaşı Almanların başlattığını gösteren bir kitabı verdiğini hatırlıyorum. Dünya Savaşının kökenlerinin resmi anlatısı buydu.

Tabi ki, savaşında sonunda bir gerçek var, o da savaş bittiğinde Alman birliklerinin Fransa'nın içerisinde olduğu. Bunun, ileri bakarak, iki şey yüzünden daha sonra olacaklar üzerinde çok ama çok büyük bir etkisi var. Birincisi, Alman sağcıları için şunu söylemek çok kolay hâle geldi: “Yenilmedik. Sırtımızdan bıçaklandık.” Kim tarafından? Yahudiler tarafından. Komünistler tarafından. Sosyalistler tarafından. İkincisi, Almanya yenildiği için en alt satırda şu ifadeyi imzalamak zorundaydılar: “Savaşı biz tek başımıza başlattık, tek başımıza.” Meşhur savaş suçu maddesi, savaş suçu maddesi. Aslında, Almanlar savaşı tek başlarına başlatmadılar. Sorumluluklarının—Avusturya-Macaristan'a verilen meşhur boş çek—diğer devletlerin rollerinden—Rusya'nın, sebeplerine sonra geleceğimiz savaş eylemiyle aynı olan seferberlik ilan etmesi veya benzer sebeple Fransa—daha önemli olup olmadığını karar vermeniz için size bırakacağım. Ama sırf bunun için I. Dünya Savaşı'nın kökenleri fazlasıyla önemli.

Diğer sebep de, I. Dünya Savaşı'nın bariz bir şekilde yirminci yüzyılın canavarlarını ortaya çıkarmış olması. İrkçı türden şeyler, hatta soykırımı teşvik eden bir takım şeyler kamu alanında halihazırda mevcuttu; ama I. Dünya Savaşı bunu serbest hâle getiriyor. Aşırıların Avrupası—Eric Hobsbawm'ın harika bir kitabının başlığı bu—hakkında umarım ikna edici bir şekilde konuşuyoruz; bu aşırılardan biri Komünizmdi. Ama diğer aşırı, Avrupa'da daha çekici, daha başarılı, daha ağır basan faşizmin yükselmesi ve özellikle de Nasyonal Sosyalizm'in yükselişiydi. Bu şeyler orada zaten mevcuttu; ama Nasyonal Sosyalizm'in ve Nazilerin, I. Dünya Savaşı olmaksızın anlaşılması mümkün değildir. Bunun için, [Savaşın] kökenleri üzerine bütün bunlar, diplomatik tarih fazlasıyla önemli. Bunun için, okuduklarımızla paralel gitmeye çalışıyorum.

1880'ler ve 1890'larda insanlara sorsaydınız, “Bir sonraki savaşı kim yapacak?” diye, Almanya'daki birçok insan ve Fransa'daki birçok insan, “Almanların Fransızlara karşı Alsas-Loren yüzünden savaşacağını” söylerlerdi. Başka insanlar, göreceğimiz gibi, özellikle 1890'larda, “Hayır. Savaşacak olanlar, sömürge rakipleri—Fashoda ve bütün o hikaye[ye binaen]—İngilizler ve Fransızlar” derdi. Okuduğunuz kitaptaki bir nokta, ifade ettiğim gibi, Fransız ve İngiliz ilişkileri doruk noktasında, en kötü noktada olduğunda bile, eski nefret bütün bu dönem boyunca öyle kolay kolay kenara itilmez gibi görünüyor; Almanya birleşmiş, imparatorluk Versay'da—Versay Şatosu, Fransa—Aynalı Salon'da ilan edilmiş, çünkü her şeye rağmen Fransa ikinci en fazla sanayileşmiş bölgeyi, en zengin bölgelerden biri olan Alsas ve Loren'in büyük bir kısmını Almanya'ya vermek durumunda kalmıştı.

Savaşın muhtemelen Almanya ve Fransa arasında patlak vereceğinin habercisi olan bir olayı anlatarak bunu [dersi] sona erdireceğim; Saverne Olayı ve daha iyi anlamanız için bir parça Alsas ve Loren ve kitapta olmayan bazı şeyler hakkında konuşacağım. Bununla ilgili, milliyetçilik ve inşa edilen kimlik hakkında konuştuğumuzu hatırlıyor musunuz? Alsas ve İkinci İmparatorluğun (Reich'in) parçası olan Loren'in söz konusu kısımlarında birçok insana baktığınızda, hangi dili konuşuyorlardı? Almanca bir lehçe konuşuyorlardı. Fransızca konuşmuyorlardı. Daha fazla bilgiyi sonra vereceğim. Çift dillilik vardı, bu enteresan. Onlara “hangi milliyettensin?” diye soracak olsanız, Almanca cevap verirlerdi. “Fransızım.” Eğer şimdi bir anket yapacak olsanız, sonucu sizi şok edebilir. Ama bunlar karışık işler, bu kimlikler.

Her neyse, Fransa ve Almanya arasındaki rekabet halihazırda oradaydı. Paris'te La Concorda Meydanı'na gidecek olursanız, Strazburg Heykeli[’ni görürsünüz], şimdi yeni Avrupa'nın önemli bir Avrupa başkenti olan Strasbourg kasabası, artık iyi veya kötü, dönemin büyük bir kısmında “bir uzvu kesildiği” için yasa bürünmüştü. Bu görüntüyü gayet sıklıkla kullandılar. Fransa'nın sağ kolu Fransız-Alman Savaşı'ndan sonra varılan antlaşmada kesilmişti. Yani, rekabet mevcut. Fransız askeri planlamacıları, Boulanger döneminin tamamı boyunca—kendini yaratan birisi olan General Georges Boulanger hakkında halihazırda okumuştunuz, kendisine Bay İntikam diyorlar. Askeri planlamacılar diyorlar ki: “savaş başladığında, Alsas'a gireceğiz ve Alsas ile Loren'in bazı yerlerini geri alacağız. Sonra Berlin'e hareket edeceğiz. Basit, aynen böyle.” Sonuna kadar, bu onların askeri taktiği, [yani] saldırmak. Saldıracak ve Alsas-Loren'i geri alacaklar.

Almanların yapmayı planladığı şey savaşın nasıl başladığıyla çok yakından alakalı; buna sonra geleceğiz. Avrupa'daki ikinci büyük rekabet—1914 yılının 28 Haziran gününü, Sarayevoyu, 16 yaşındaki ağır silah kuşanmış Gavrilo Princip'i düşünün—Rusya ve Avusturya-Macaristan arasında. Rekabet büyük oranda Avusturya-Macaristan içerisindeki Güney Slavlar ve orada olmayan ama bölgede sürekli istikrarsızlık yaratan bir güç olan Sırp'lar üzerine. Bildiğiniz gibi, gözlerini boğazlarda, Karadeniz'e giriş sağlayan İstanbul'a diken Büyük Katerina zamanından beri, Rusların boğazlara girme güdüsü hep olmuştur.

Bildiğiniz gibi, Türkiye [Osmanlı İmparatorluğu], sonra Almanya ile müttefik oluyor. Ama büyük rekabet, Rus etkisi, istikrarsızlaştırma etkisi çerçevesinde [görülmeli]; Rusya'nın kendisini koruyucu ve bütün Slav halklarının anası olarak görmesi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda sürekli bir istikrarsızlaştırma etkisi yaratıyor. Enteresan bir şekilde, karısıyla birlikte öldürülen adam, Arşidük Franz Ferdinand ve karısı, daha ılımlı tiplerden birisiydi—her ne kadar bazı yönlerden ön yargılı birisiyse de, kendisi ılımlı kabul ediliyordu—çünkü Güney Slavların bir şekilde üçüncü bir statüye sahip olmaları gerektiğine inanıyordu, muhtemelen, Avusturya ve Macaristan'la birlikte üç parçalı bir imparatorluk içinde. Tabi ki vurularak ölüyor ve akabinde gelen boş çekte Almanya diyor ki; “bu durumu halletmek için ne gerekiyorsa yap.” Ve Avusturya-Macaristan tarafından Sırbistan'a meşhur ultimatoyu veriliyor.

Rusya hükümeti, Balkanlar'da panslavik ateşi körüklüyor. Bunu yapmak için sürekli olarak çalışıyorlar. Dini bağlar var; Ortodoks dini. Alfabe bağları var; Sırbistan'da Kiril alfabesi

kullanılıyor. Sırp-Hırvat dili aynı konuşma dili, her ne kadar Sırp arkadaşlarım ve Hırvat arkadaşlarım buna çeşitli şekillerde karşı çıksalar da, esasen aynı konuşma dili. Ama Sırlar, Rusların kullandığı Kiril alfabesini kullanıyor, Katolik olan Hırvatlar Batı Avrupa’da kullanılan alfabeği kullanıyorlar. Böylece, Avrupa ittifak sistemi, bu iç içe girmiş ittifaklar, Fransız ve Alman düşmanlığına ve Balkanlar’daki Rusya ve Avusturya-Macaristan düşmanlığına dayanıyor. Aynı zamanda çok iğrenç ama kurnaz bir adam olan Bismarck’a da dayanıyor. Onun korkusu Almanya’nın iki cephede savaşmak zorunda kalacağıydı.

Yani, bu güçlerin yaptığı şey, müttefik aramak oluyor. Bismarck’ın dediği gibi—bunu çok enteresan bir şekilde Fransızca söylüyor; bu durum birçok açıdan Fransızca’nın hâlâ diplomasinin dili olduğunu gösteriyor. Bu büyük güçlere sahip olduğunuz zaman, beş tane birden, “à trois (üçün içinde) olmak zorundasınız.” Üçüyle birlikte olmalı, ikisiyle değil. En korkunç kabusu—Bismarck gece uyanık olarak uzanmayı sevdiğini söyleyen birisiydi—en berbat kabusu, Ruslarla savaşmak zorunda kalmak ve aynı zamanda Fransızlarla savaşmak zorunda kalmaktı. Fransızları başlangıçta emperyal oyuna sokmak için yüreklendirirken, Afrika’ya bir parça buhar üflemlerini sağlamaya çalışmak için bunu yapıyor. “Benim Afrika haritam burada,” Avrupa haritasının çizgisini hatırlayın. Böylece, dediği gibi, işte tam alıntı, “Bütün uluslararası siyaset kendisini bu formüle indiriyor: à trois (üçün içinde) olmaya çalışmak.” Dünya, beş büyük gücün—Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, İngiltere ve Fransa—istikrarsız dengesi tarafından yönetildiği sürece [böyle].

Bu antlaşmalar, düzenlemeler—yani savaş zamanında bu üçlü ittifakın ortaya çıkışı ve üçlü itilafın ortaya çıkışı, İtalya tetikte, kim yüksek verirse onunla. İtalya, başlangıçta Avusturya-Macaristan ve Almanya’yla işbirliğinin bir parçası olmasına rağmen, savaşa katılacak. Müttefiklerin yanında savaşa girecek, çünkü müttefikler 1915’de onlara daha fazlası için söz veriyorlar. Ama bu gelişme, İtalya’da faşizmin ortaya çıkışında çok önemli, çünkü savaştan sonra İtalya, kağıt üstünde galip olmasına rağmen, istediğini alamıyor. Dalmaçya kıyılarını alamıyor. Tyrol dağlarını alamıyor. Ulusal iddialar temelinde bir savaşa katıldıysan, niçin geri adım atıp sadece İtalyan halklarının sadece bir azınlığının olduğu bölgeleri İtalya’ya veriyorsun? Benito Mussolini, bir sosyalist olmaktan çıkıp faşist olmaya yöneliyor, İtalya’nın kazık yediği fikrine dayanan bir parti kuruyor. I. Dünya Savaşı’nda almayı umdukları şeyi asla alamadılar. Biliyorsanız, 1922 yılında iktidara bir faşist olarak geliyor.

1879’da Bismarck, Almanya ve Avusturya-Macaristan arasındaki köşetaşı ittifakı oluşturuyor; ve bu Balkanlar’da Rus yayılmacılığına karşı duracak olan Habsburglar’a Almanya’nın destek vermesine dayanıyor. Bunda o sıcak yaz günü verilen meşhur boş çekin kökenlerini görebilirsiniz; 1914 yılında. 1880’da İtalya, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile üçlü itifakı oluşturmak üzere antlaşma yapıyor. Ama antlaşmanın sözleri öyle bir şekilde ifade ediliyor ki İtalya’nın savaşa girmesi gerekmiyor. Dediğim gibi, İtalya Avusturya-Macaristan ve Almanya tarafında girecek, söylediğim gibi, 1915’de. Sonra, bu antlaşmaların ayrıntıları, bu diplomatlar hâlâ Metternich’in tesiri altında falan; ama ayrıntılar bilinmiyor; genel hatlar biliniyor. Ayrıntılar bilinmiyor ama ana hatlar esasen biliniyor.

Bütün bu dönem boyunca devam eden şey, ne zaman Rusya Balkanlar’da nüfuzunu artırmak istese, Avusturya-Macaristan endişeleniyor ve Almanlara dönüp “bize arka çıkacaksınız. Bize

arka çıkacaksınız, değil mi?” diyorlar. Onlar da, “Tabi ki, size arka çıkacağız” diyorlar. Sonunda, olan şey boş çek, Avusturya-Macaristan’ın Sırbistan’a verdiği ulti­matomdan sonra, gidiyor. “Bu durumu halletmek için ne gerekiyorsa yapın. Sonuna kadar size arka çıkacağız.” Niçin Almanya diplomatik olarak ve en sonunda da savaşta kuşatılıyor? Nasıl oluyor da Rusya, çarlığın otokratik Rusyası cumhuriyetçi Fransızlarla ittifak yapıyor? Rus olmayan halklara özellikle de Rusya’daki Yahudilere, baskı uygulayan çar, 1889’da Paris’e geliyor ve güzel bir köprüye onun adını veriyorlar; Pont Alexandre III, III. Alexander köprüsü. Donanma bandosu çarların tanıtım müziğini öğreniyorlar ve Fransa’daki sosyalistler bu duruma çıldırıyorlar. Sosyalistlere baskı uygulayan, milliyetçileri ezen, herkesi susturan ve bu polis devletini yöneten bu adamla kendini nasıl bir ittifaka sokarsın?

Böylece, Bismarck’ın son istediği şey bu iki devletin onun her iki tarafında bir araya gelmesiydi. Bu nasıl olacak? Hem Fransa hem de Rusya, sizin halihazırda bildiğiniz üçlü ittifakın dışındalar. Ama başka bir sebep var. Aslında, dört beş sene önce hâlâ Rusya’dan paralarını geri almaya çalışan Fransız firmalarının olduğunu duydum; bunlar 1917’de Bolşevikler iktidara geldiklerinde ve nihayetinde sanayiye ve özellikle de büyük sanayileri ulusallaştırdıklarında paralarını kaybetmişler. Bu bir şekilde ekonomik, çünkü insanların Fransız ekonomisi hakkında söylediği eski şeylerden bir tanesi, ki bu hâlâ doğru, Fransız para yatırımlarının büyük bir çoğunluğu Fransa’nın dışına gidiyor. İspanya’da demiryolları inşa ediyorlar, Rus sanayisine ve Rus demiryollarına büyük yatırımlar yapıyorlar.

Yani, bu ekonomik bağlar çok önemli. Bir de kültürel bağlar var; Rusya içindeki aristokratik çevrelerde Fransızların popüler olması yüzünden. Ama diğer yanda, Almanca konuşan, Königsberg’de yaşayan—burası hâlâ Rusya’nın içinde, Polonya ve Litvanya arasında sıkışmış ve hâlâ böyle adacık gibi bir yer—bir sürü Rus soylu da var. Ama en önemli sebep, Rusya’daki Fransız yatırımları 1880’lerde ve 1890’larda çarpıcı bir şekilde artıyor. Ve Fransa’nın Almanya’ya karşı bir müttefik araması, Rusya ve Almanya arasındaki ilişkiler—bu gayet bariz, bunu çıkarmış olmalısınız—Balkanlarla ilgili olarak Avusturya-Macaristan ve Almanya arasındaki yumuşak ilişki yüzünden erozyona uğrayacak.

En sonunda, bütün bu lanet şeyin gülünç yönlerinden biri, tam savaşa gitmek üzerelerken o sırada Çar II. Nikola—kendisiyle ilgili bir gün geri dönüp tartışacağız—seferberlik emrini imzalıyor. Seferberlik, daha sonra geri döneceğim sebepler yüzünden savaş eylemiyle aynı değerde. Sevgili kuzeni Willie’ye çalاکalem mektuplar yazıyor. Willie de ona yazıyor, “Sevgili Kuzenim Nicky.” Bu insanlar birbiriyle akraba. Kuzenler. Ama uluslararası şartlar, Balkanlarla ilgili gerginlikler ve Fransızların Almanya korkuları, Rusya ve Fransa’yı bir araya getiriyor ve Fransız donanma bandosu Rus çarlarının tanıtım müziği neyse vardıklarında onu çalıyor—o kesinlikle Doktor Jivago değildi. Çünkü Rusya hükümeti, Avusturya-Macaristan’ı Balkanlar’daki gayet akla yatkın gördükleri nüfuzlarını kesmeye çalışmakla suçluyor; Almanya onlara hemen arka çıkacak.

1892’de Fransa ve Rusya askeri bir antlaşma imzalıyor; bu antlaşmaya göre iki ülkeden biri Almanya tarafından veya müttefiklerinden biri veya daha fazlası tarafından saldırıya uğrarsa, askeri bir tepki verilecek. 1894’de resmi bir ittifak oluşturuyorlar. Ya İngiltere? İngiltere’nin durumu neydi? Önemli şeylerden bir tanesi, İngilizler kimseyle müttefik olmak istemiyorlar.

Fransızlar’la kötü ilişkiler içindeler, Ruslarla kötü ilişki içindeler, uzun hikayeyi kısa kesmek gerekirse. “Büyük Oyun”, onların tabiriyle, Afganistan üzerine, bu uç sınırın Asya’nın içlerine genişletilmesi üzerine olan rekabet, İngilizlerin Rusya’yla veya Fransa’yla bir ittifaka katılma şansının fazlasıyla zayıf olduğu anlamına geliyordu. İngiltere denizlere hakim olmak ve bunu da tek başına yapmak istiyor. Ama Güney Afrika’da Boer Savaşı’nda onları pek fazla şaşırtmamış olan bir gerçeği keşfediyorlar. O da hiç dostlarının olmadığı. Kimse onların Güney Afrika’da yaptıklarını desteklemiyor. Gittikçe tehlikeli hale gelen bir dünyada bir müttefik edinmek pek de fena bir fikir değil.

Kademeli olarak gerçekleşen şey, Almanya ve İngiltere arasındaki bu rekabet, yine uzun hikayeyi kısa kesmek gerekirse, sonunda İngiltere’nin müttefikler aramasına yol açacak ve birdenbire Fransa ve İngiltere’nin savaşa gitmesi daha az olası gözüküyor. Almanya ve İngiltere arasındaki bu gittikçe artan şiddetli rekabetin içeriği nedir? Bir tanesi çok bariz; Afrika. Bu bir. İkincisi, ekonomik, yani Alman ekonomisi büyük bir hızla büyüyor. Kimyada bir numaralı ülke. Aranızda kimyacı olanlar, bütün üniversite sistemi, İngiltere’de üniversite sistemi çok fazla uygulamaya dayalı değil, ama Almanya’da kimya, Alman üniversitelerinde—çok iyi üniversiteler—yapılan şeyin bir parçası. Kimyada, kimyasal üretimde İngilizleri geride bırakıyorlar; yakalıyorlar ve geçiyorlar, çelik de öyle. Bu büyük bir rekabet.

İngiliz hükümeti korkmaya başlıyor çünkü Şehir yani Londra korkmaya başlıyor. Üçüncüsü meşhur deniz rekabeti, bununla ilgili olarak meslektaşım ve dostum Paul Kennedy, bir kitap yazmıştı, İngiliz-Alman Denizcilik Rekabeti. Almanlar bu büyük gemileri yapmaya başlıyorlar. Sonra İngilizler cevap veriyor. Daha önce eşi benzeri görülmeyen büyük çok güçlü savaş gemileri için sembol olan zırhlı bir savaş gemisi (Dreadnaught) üretiyorlar. Her iki ülkede de denizcilik dernekleri hükümetler üzerinde bütün kaynakları daha fazla gemi üretmeleri için kullanmaları konusunda büyük baskılar kuruyorlar. Bu durum emperyalizm kültürü ve saldırgan milliyetçilik kültürüyle alakalı. İngiltere, on altıncı yüzyılın sonlarında İspanyol Armadası’nın yenilgisinden sonra daima denizleri hakimiyeti altında tuttu. Ama şimdi korkuyorlar. İleriye dönüp “Tamam! Ama, sonucu açısından I. Dünya Savaşı’nda—Danimarka kıyısı açıklarında Jutland Savaşı—önemli sadece bir tek deniz savaşı vardı” diyemezsin. Berabere gibi bir durum var, ama esas olarak Almanlar limanlarında kalmaya zorlanıyorlar ve kaybediyorlar. İngilizler bunu öngöremezdi.

Böylece, onların Almanya korkusu, tamamen sorumsuz bir aptal olan II. Wilhelm’in kılıç şakırtısı, “sinsi Fransızlar”la bir ittifak yapmayı düşünmeyi olası hale getiriyor. 1890’larda, gelecekteki savaşlar hakkında bir sürü savaş romanı vardı. Bu bile kendi başına birçok insanın başka bir savaş olabileceğini düşündükleri gerçeğini yansıtıyor. Tekrar edeyim, dört buçuk yıl sürecek bir savaş olacağını bilmiyorlardı ama başka bir savaş olacağını biliyorlardı. Göstereceğim kitabı hiç okumadığıma sizi temin ederim. Ama en başarılılardan biri, kısa bir süre için, gelecekteki bir savaşla ilgili bu tür bir kitaptı. Sanırım 1890’larda veya Fashoda’nın olduğu sıralarda. 1890’larda veya belki de yirminci yüzyılın ilk birkaç yılında. Önemli değil. Dover, Dover’in orta sınıfı, dışarıda bir Pazar sabahında yağmur altında, berbat bir havada geçit törenindeler. Birdenbire Dover’in sinsi Fransızlar tarafında ele geçirildiğinin farkına varıyorlar; meğer İngiliz Kanalı’nın [Manş Denizi] altında bir tünel kazıyorlarmış. Napolyon

Kanal'ın altında bir tünel kazmak istiyordu. İngiliz Kanalı'nın altında bir tünel var adı da Chunnel. Trenler hızla gidiyor, en azından İngiltere'ye varana kadar sonra saatte iki kilometre hızla sürüyerek ilerliyorlar; ama bu yanını da iyileştirdiler. Her neyse, bir Fransız ön yargısı var, çok kötü.

Birdenbire, diklemesine yağın, dökülen yağmurun içinde yürürken sinsi Fransızları buluyorlar karşılarında, her tarafta askerler var. Fransızlar, bunun gibi ulusal klişeleri alıp, kirli garson önlüğü giyen garson kılığına giriyorlar. Bu kafalarındaki İngiliz imgesi. İngiliz mutfaklarının neye benzediği üzerine yorumda bile bulunmak istemem. Bu çok ucuz bir espri olurdu. Ama bu havluların altında sinsi silahlar vardı. Dover'i ele geçiriyorlar. Sonra, tabi ki, İngilizler kendilerine bir çekidüzen verip, onları tünele geri püskürtüyor, birkaç tanesini vuruyorlar ve sonra da tüneli betonla kapatıyorlar, ve Parlamento birkaç tane daha savaş gemisi yasa tasarısı geçiriyor vesasire vesaire, gelecek romanı. Dört beş yıl başka bir tane daha var. Bunu da okumadım ve okumayacağım. Whitby veya Scarborough'daki halk, doğu kıyısındaki diklemesine yağın yağmurdan söz açılmışken, uyanıyorlar ve karşılarında, York'a kadar ulaşıp havaya uçuracak toplar atan büyük Alman savaş gemilerini görüyorlar. Gerisi çok enteresan değil ama İngiliz parlamentosu daha fazla yasa tasarısı geçiriyor. Sonra da "iyi adamların" savaş gemileri gidip kötü adamların savaş gemilerini havaya uçuruyor; ve herkes bir Pazar sabahı, garip şeyler yemeye geri dönebilir.

Nasıl oluyor da bu senaryo tersine dönüyor, gelecek neden ibaret olacak? Bunu henüz size izah etmiştim. Bütün bunların her iki devletin de Almanya'dan korkmasıyla alakası var. Ve hakkında okuyabileceğiniz krizler, 1905'deki Fas krizi, bu askeri ittifakı daha sağlam bir hale getiriyor. Buna itilaf (entente) diyorlar, bir anlayış, ama esas olarak bir bağlılık antlaşması. 1905'e gelindiğinde halihazırda "bakın, bizim donanmamız, İngiliz Donanması, Kuzey Denizi'ne, Kanal'a göz kulak olacak; siz beyler Akdeniz'e göz kulak olun." Diyorlar. 1911'deki kriz, Almanya ve Fransa'yı savaşa yakın bir noktaya getiren ikinci Fas Krizi, yukarıda söylediğim şeylerin tamamını teyit ediyor.

1911'deki şeylerin, 1910'dan daha tehlikeli ve 1910'dakilerin 1909'dan daha tehlikeli olduğu fikrine kapılmayın. Baskının birikip sonunda savaşa dönüştüğü bu çeşit bir hidrolik model[den söz edemeyiz]. Bu şekilde işlemiyor. Bu ittifaklar iyice sağlamlaştırılıyor. Bu büyük güçlerden, İngiltere, Fransa ve Rusya sonunda bir araya geliyor—Bismarck o zamana kadar ölmüştü, ama "üçün içinde olmak" konusundaki korkunç kabusu [gerçek olmuştu]. Fransızların, bu arada, bir müttefike sahip olmak için özellikle hevesli olmalarının başka bir sebebi vardı. La belle France'ın yani Fransa'nın büyük bir kısmında garip bir şey oluyor. Fransız nüfusu büyümeyi kesiyor. 1846-1847 yıllarından itibaren duruyor. Her bölgeye has bir durum söz konusu. Britanny ve Fransa'nın merkezideki Auvergne'de, halk hâlâ seri bebek üretimi yapıyor. Büyük aileler var. Dostlarımız var; birini henüz kaybettik, yaşlı insanlar ve dağlarda sefalet içinde büyümüşler. Sefalet. On üç çocuk ve on iki çocuklarmış. On ikiden veya on üçten biri durumundalarmış. Ama Fransa'nın büyük kısmında durum böyle değil. Güneybatı Fransa'nın bir bölümünde, insanların ikinci çocuğu olduğunda geçmiş olsun kartı alıyorlar. Tuhaf değil mi bu?

Fransız halkı büyümeyi kesiyor. Neden? Birkaç sebep var. Bu biraz dersle alakasız ama; çok enteresan. Napolyon Yasası, hatırlayın, her şeyin miras olarak büyük çocuğa bırakılmasını (primogeniture) sona erdiriyor; böylece ekilen arazileri ikiye veya üçe bölmek durumundasın. Doğum kontrolü. İki iddia var: köylüler bunu başlatıyor ve sonra filtrelenerek yukarıya orta sınıflara geçiyor; veya orta sınıf başlatıyor aşağıya doğru filtreliyor. Fransa’da nerede olduğunuza bağlı bu durum. Ama çocuk sahibi olmayı kesiyorlar. Buna bakın. Tahtaya yazdım, kitapta da olabilir. Hatırlamıyorum bile. Bunlar da canlı doğumlar. 1908-1913 her bin kişide; İtalya 32.4, Avusturya 31.9, Almanya 29.3, İngiltere 24.9, Amerika 24.3, Fransa 19.5. Bu çok düşük. Fransız nüfusu, göçmenler olmasa gerçek anlamda büyümemiş. Göçmenler, çoğunlukla İtalya’dan ve İspanya’dan ve bazıları da Belçika’dan gelen insanlardı.

Bunun etkisi ne olmuş? Büyük bir kriz var. Bunun aynı zamanda bu tür tehdit altındaki erkeklikle de alakası var. Niçin daha az çocuğumuz var? Sorunumuz nedir? Fransa biraz fazla efemine oldu vesaire vesaire. Bununla ilgili konuşmaları duyabilirdiniz. Kadınlar devlete hizmet etmiyor. Neden artık bebek yapmıyorlar? Sorun nedir? Oy vermek istiyorlar. Bu acaba savaşa gönderilebilecek bebekleri yapmalarının önünde bir engel mi? Büyük bir soruna yol açıyor. Her yerde tartışılıyor, özellikle de milliyetçiler tarafından. “Yeterince çocuğumuz yok.” Biraz ileriye sıçrayalım; buna geri döneceğim, Verdun 1916. Almanlar diyorlar ki: “Verdun’daki kaleleri almayacağız. Buralar girilemez, alınamaz, alınması mümkün değil. Ama yüzlerce binlerce insana bunu ödeteceğiz; onların kanını dökeceğiz ve barış için bize ricada bulunacaklar.” Falkenhayn generaldi. “Douaumont ve Vaux kalelerini almayacağız, ama yüzlerce binlerce insanı öldüreceğiz, [bizim için] yüzlerce binlerce insanı kaybetmemizin bir mahsuru yok çünkü doğum oranımız çok yüksek.” Bütün bu şeyin gönderildiği insanlar için hoş bir şey! Bununla ilgili dahası sonra.

Öyleyse bunun büyük bir etkisi var. Eğer savaşa gidecekseniz ve Alsas-Lorraine’i geri alacaksanız ve eğer Almanya her geçen gün daha da saldırgan, sorumsuz oluyorsa; buna hiçbir şüphe yok. Saldırgan miliyetçilik çağında, sana yardımcı olacak birileri olsa iyi olur. Onlardan çok var; 1870-1871’de bizi havaya uçurdular; yenilgiye uğrattılar havaya uçurmadılar; ama Avusturya’yı mağlup ettiler. Prusya 1866’da Avusturya’yı yendi ve Avrupa’daki en önemli güç olduğunu sağlamlaştırdı. Yani bu da yardımcı oluyor. Fransızlar korkuyor falan. Birkaç nokta daha. Bundan size bir örnek vermek istemiyorum; sadece kısaca bahsedeceğim. Bunun nasıl işlediği enteresan; ulusal düşmanlıkların ve rekabet eden kimliklerin karmaşık dünyasında küçük olayların nasıl bir savaşı başlatabildikleri yani. Bam! Franz Ferdinand’ın suikastle öldürülmesi bütün bunları başlatmaya yetti. Bir ara savaş olabilirdi.

Bu örnek, Almanca’da Zabern, Fransızca’da Saverne denen yerle ilgili. Burası çok şirin küçük bir kasaba. Saverne’e gittim. Bütün bu yerleri görmemiz lazım. Neyse, Saverne’e gittim. İçinden geçen şirin bir kanal var. Alsas ve Strazburg, Fransa’ya megaloman XIV. Louis tarafından 1681 yılında bağlandılar. Uzun bir süre Fransa’nın bir parçası olmuşlardı. 1871’de, bildiğiniz sebeplerden dolayı, Almanya’nın parçası oluyorlar. Ama Saverne’deki bu olay, bunun yaptığı şey, Fransızların Almanlara dair Almanların da Fransızlara dair kafalarındaki klişeleri güçlendiriyor. İnsanların kafasında, kesinlikle hiç bir sınırı yokmuş gibi gözükken Almanların hakim olma arayışının, saldırganlığının ve Alman ordusunun oynadığı rolün bir

imajı vardı. Birisi bir keresinde Prusya hakkında devletin orduya eklendiği bir ülke olduğunu söylemişti. Saverne Olayı, Almanya'nın hala aynı yolda olduğunu gösteriyor.

Alsas'a gidecek olursanız, Vosges Dağlarına çıkmanız gerekir. Route des crêtes yani zirvelerin yolu denen bir yol var. Buradan aşağıya Vosges'e doğru bakabilirsiniz—burası hâlâ Fransa, ama eskiden Alman olan Alsas'ın bir parçası. Yol boyunca Alman yürüyüşçülerin bu bölge halkının sahip olduğu Alman kimliğini ispatlama gayretiyle yaptıkları bütün bu anıtları görebilirsiniz. Kimlik aşırı karmaşık bir şey. Her şeyden önce, açık olan bir şey var o da insanların büyük bir çoğunluğunun Almanca konuştuğu. Bunun onları Alman hissettirip hissettirmedeği, kesin değil. Size bir iki örnek vereyim. Bunu size e-mailemedim; bu biraz aşırı.

Alsas ve Loren'in tamamı için konuşacak olursak, Alman İmparatorluğu'na eklenen kısımlar, yani Alman lehçesinin hâkim dil olduğu toplulukların sayısı 1.225; Fransızcanın hâkim olduklarının sayısı da 385'di. Almanca konuşan insanların yüzdesi, yüzde yetmiş yedi. Fransızca'yı esas dilleri olarak konuşan insanların yüzdesi yüzde on iki. Biraz çift-dillilik vardı ama aslında çok fazla değildi, her ikisinde de yüzde on civarında; yani karşılıklı evlenmeler yüzünden aşağı yukarı mükemmel sayılabilecek düzeyde çift dilliydiler. Böylece, 1871'de Almanlar geldiklerinde, daha sonra I. Dünya Savaşı'nın akabinde Fransızların yapacaklarından daha iyi bir tutum içindeler. Fransızlar Almanca'yı eğitim dili olmaktan çıkarmaya çalışıyor. Almanca olan bütün sokak işaretlerini yok ediyorlar. Almanlar bir şeyler yaparken bir parça daha hassas davranıyorlar; ama Almanca'yı yönetim dili yapıyorlar. Diğer önemli bir nokta, Alsaslılara güvenmedikleri. Almanca konuşmalarına rağmen, onlara güvenmiyorlar.

Alsas ve Loren'in söz konusu kısımları İmparatorluğa ekleniyor; ama bölge olarak Württemberg ve Bavyera gibi Almanya'nın diğer bölgeleriyle aynı haklara sahip değiller. Alsas ve Loren'in söz konusu olan kısımlarından olan Alman vekiller, Parlamentoda mesela savaş konularında oy verme hakkına sahip değiller. Fransızlık bulaştığı fikri var. Bunun bir yönü dinle ilgili. Bu gerçekten çok karmaşık bir konu. Alsas muhteşem derecede ilginç bir yer. Güney merkezdeki Ardèche dışında Fransa'daki en yüksek yüzdede Protestan nüfusa sahip. Aynı zamanda yüksek oranda Yahudi nüfusuna sahip—Yahudiler 1848'den sonra semitizm karşıtı ayaklanmaların kurbanı olmuşlardı. Ama nüfusun büyük çoğunluğu Katolik.

Alman İmparatorluğu'na, Bismarck'ın kültür savaşına geri gidecek olursak, Katoliklere karşı savaş, hâlâ Katoliklere gerçek anlamda güvenmiyor. Bavyera'da Katolikler var, genellikle çok sağcı Katolikler bunlar. Rhineland'de Katolikler var. Yukarıda Kuzey'de Palatinate'de biraz Katolik var; ve Alsas'da bir sürü Katolik var. Ama onlara güvenmiyorlar, bu kadar basit. Onlara güvenmiyorlar. Alman askerleri arasındaki ilişkiler, İspanya örneğinde olduğu gibi, bu bölgeden olmayan askerler—Katalonya'yı işgal eden insanlar Galiçya'dan geliyor ve Kastilya'dan geliyor, İspanyol devletinin bakış açısından böylece yerli halk tarafından enfekte olmaları engelleniyor—Alsas'daki askerler Alsas'dan değil, çünkü onlara güvenmiyorlar. Gerilimler çok yüksek düzeyde.

Saverne gibi asker-sivil ilişkilerinin çok da iyi olmadığı bir yerde, 8,000 nüfuslu bu kasabada olan şey, bir olayın haddinden fazla büyütülmüş olmasıdır. Bir yerde talim yapılıyor. Alman

askerleri hep talim yapıyor. Talim yapılırken, komutan Alsaslılar hakkında talim sırasında bir espri yapıyor. Onlara fazlasıyla talihsiz bir bel altı ifade kullanıyor; bunu sanki tüm Alsaslılara hitaben söylemiş gibi bir şey ortaya çıkıyor. Esas itibarıyla söylediği şey “bu insanları eşek sudan gelene kadar döverseniz, herkese büyük bir hizmet yapmış olursunuz.” Bu hemen yayılıyor. Bu kasabadaki ilişkilerin çok iyi olmamasının sebeplerinden biri de, Alman bir subayın on dört yaşındaki bir kızla yatmak gibi kötü bir düşünceye kapılmış olmasıdır. Kasabanın yerlisi delikanlılar adamı gidip odada yakalıyorlar ve hak ettiği şekilde dövüp hamur gibi yumuşatıyorlar. Sonra durum kontrolden çıkıyor.

Her iki tarafta, yani Berlin ve Paris’te, bu, “Öteki” klişesini doğrulayan büyük bir olay haline geliyor. Çirkin bir dil var. O zaman Şansölye olan Bethmann-Hollweg, Fransızlar ve Fransa’nın nüfuzu ve Alsas hakkında, haddini aşan şeyler ve Fransa’nın bir savaş planladığını söylüyor. Ve Fransız hükümeti, milliyetçi uyanışın ortaya çıktığı bir anda—en azından Fransa’daki seçkinler arasında—daha yumuşak bir tepki gösteriyor ve her şey büyük puntolarla, büyük manşetlerle falan haber yapılıyor. Savaşa gitmiyorlar. Ama bu olay ne yapıyor? Klişeleri bir kez daha teyit ediyor ve halkı bir parça daha gergin yapıyor. 1913’te hatta bundan daha önce, askeri planlamacılar—üç dakikam var ve tam da bu kadar zamana ihtiyacım var—askeri planlamacılar bir sonraki savaşa bakıyorlar. Fransızlarla ilgili olarak, halihazırda konuştuk. Ellerinde şiirsel olarak çok da fena sayılmayacak bir şekilde yapılmış on sekiz numaralı plan var; bu plan Alsas-Loren’i hiddetle (élan) işgal etmek. Olması gereken tek şey, onlara göre élan, yani vatanperver öfke, hiddet. Yapman gereken tek şey hücumda olmak; bu da işi bitirmek için yeterli zaten. Yeri gelmişken, işgali gerçekleştirirken kırmızı pantolonlar giyiyorlar; vurulma riskini göze alıyorlar çünkü siste bile seçilebilecek bir renk bu; nihayet 1914’de daha az parlak bir renk giyiyorlar. Almanlar iki cephede nasıl savaş yapacaklar?

Bunu nasıl yapacaksın? Ruslardan korkuyorlar. Neden? Bir sürü Rus ve başka halklar var. Rus ordusu için aşağı yukarı iki haftayı alacağını düşünüyorlar, seferberlik ilan edildikten sonra, büyük ayı Alman Polonyasındaki Alman sınırına doğru kuvvetlerini harekete geçirecek. Savaşı iki haftada nasıl edip de kazanacaksın? Eğer Fransa’yı Alsas-Loren’den geçmeyerek işgal edeceksen, eğer işgal edersen—aslında büyük bir sorunla karşılaşacaksın. Kale duvarlarına toslayacaksın. Öyleyse, Fransa’yı nasıl işgal edeceksin? Onları mağlup edebilmenin tek yolu, Schlieffen adında bir adam var—bu ismi size gönderdiğim listede yazdım—bu adamın bakış açısına göre Belçika’yı işgal etmek zorundasın ve Hollanda’yı, gerçi onun halefi olan Moltke, Hollanda’yı denklemden çıkarıyor.

Belçika’nın 1831 yılında bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilan edilmişti. Eğer Belçika’ya girebilirseniz—benim düşüncem—Belçika’yı işgal edebilirsiniz. Liège’deki büyük kalenin içinden geçiyorsunuz. Bir tür zorlu bir kırsal alandan geçiyorsunuz, çok da fazla değil. Sonra, yaylalara (plat pays) doğru yola düzülüp, İngiliz Denizi’ne doğru yolunuza devam ediyorsunuz. Schlieffen’in ölüm döşeğinde söylediği iddia edilen son şey “Son asker, onun sağ kolu İngiliz Kanalı’na dokunmalı.” Sonra vazgeçiyorsun ve Paris’i boyunduruğa alıyorsun; ve barış için ricada bulunuyorlar; onları iki haftada büyük ayı ağır bir şekilde sallanıp yürüyerek gelmeden önce yeneceksin. Bunun için seferberlik savaş eylemine eşdeğerdedir; çünkü [savaşın] takvimini başlatıyor. Onları iki haftada yenmek zorundalar.

Belçika'dan geçerek gidersen ne olur? İngilizlerin bakış açısından, Kanal'ın karşısında sinsi Fransızların olması yeterince berbat bir şey zaten. Ama eğer Ostend'de kızarmış patatesleri yiyenler Almanlar olursa ne yapacaksın? Kanal'ın karşısındakiler Almanlar olursa ne yapacaksın? En büyük düşmanlar, çok kısa, dalgalı bir gemi yolculuğu mesafesinde? Bu ne yapacak? Bu ittifakı tekrar teyit edecek. Sir Edvard Grey, en iyi bilinen bir sözünde, ki doğru tahmin ediyor, “Avrupa’da ışıklar sönüyor. Bizim ömrümüzde bir daha yeniden yanmayacaklar” diyor. Bu noktada, İngilizler tereddüt ediyor. Fransızlar diyor ki, “‘Onur’ sözü İngilizce sözlükten çıkarılacak mı?” Fransız elçi, Rusya’da çarlık rejiminde yüksek bir memurun peşinde “bize sonuna kadar arka çıkmalısınız” diyerek koşturuyor.

Böylece, işgal, Bismarck'ın en kötü kabusunun gerçek olacağını kesinleştiriyor, yani üçlü içinde olacaklar. İşin aslı o ki çok farklı sebeplerden dolayı, bu [işgal] Alman yüksek komutasının niyet ettiği gibi, Schlieffen'in niyet ettiği gibi ve von Moltke'nin niyetlendiği gibi başarılı bir şekilde sonuçlanmıyor; bu da şu demek—daha sonra geri geleceğim sebepler yüzünden—Paris'i o boyundurukta alt edemiyorlar, barış rica etmeye onları zorlayamıyorlar, ve denize doğru olan yarış—aynı Amerikan futbolunda olduğu gibi, çok gülünç bir benzetme olacak ama, dış defans oyuncusuna üstünlük sağlamaya çalışmaya başlıyor. Sonunda kendilerini denizde buluyorlar. Sonra kürekler ve tel örgü ve makineli tüfek gibi savunma silahları savaşın silahları haline geliyor. Bu da niçin bir nakavt edici yumruğun gelmediğini ve daha sonra hiç gelmeyeceğini açıklıyor, bir de o siperlerin etrafında milyonlarca insanın niçin öldüğünü.